

Jaroslav Vincenc Pavlík: František Ladislav Čelakovský: Toman a lesní panna. Se zvláštním zřetelem k slovanské lidové slovesnosti, slovanskému bájesloví, zvykům, obyčejům a pověrám. Ústav slavistiky Masarykovy univerzity, Brno 1997, 243 s.

Bohatě dokumentovaná studie, využívající výsledků bádání od roku 1880, se na s. 17-25 zabývá určením doby vzniku balady „Toman a lesní panna“ (1836-39) jakož i charakteristikou nejtěžšího období básníkova života. Významná a objevná je kapitola „K údajným vlivům na Čelakovského baladu Toman a lesní panna“ (27-36). Autor polemizuje s upřílišněnými názory J. Heidenreicha (Dolanského) v jeho knize „Vliv Mickiewiczův...“ (1930) a vyrovnává se s názory J. Máchala, J. Jakubce, M. Szyjkowkého, O. Fischera, K. Dvořáka, O. Králíka a dalších badatelů. Zatímco Mickiewiczův vliv je podle Pavlíka přece jen patrný, za problematický pokládá vliv Bürgerovy balady „Lenora“ (34); pokud jde o Goethovo dílo, „ve skutečnosti se jedná o hluboké proniknutí a osvojení si celé Goethovy tvůrčí metody“ (35).

J. V. Pavlík postupuje od verše k verši rozebírané balady (39 násl.) a ve stovkách poznámek pod čarou upozorňuje na souvislosti s obřady a lidovou slovesností u jednotlivých slovanských národů a dále u Finů, Laponců, Rakušanů, Švýcarů, Němců, Belgičanů a Nizozemců, Rumunů, Řeků, Maďarů, Italů, Francouzů, Španělů a Portugalců a Angličanů. Některé stránky Pavlíkovy studie se skládají pouze z poznámek „pod čarou“. Text „Toman a lesní panna“ je srovnáván s jinými díly Čelakovského a autor upozorňuje na zajímavé souvislosti. Jednotlivé obrazy, slova a obraty jsou sledovány také v dílech jiných básníků, např. dub, dubina, doublí, doubrava u F. L. Kamenického, B. Jablonského, J. Vrchlického a v ruských, ukrajinských a dalších dílech (74-80). Dubovému stromu ve slovanském i jiném bájesloví je věnováno několik kapitol. Zvláště významná je kapitola „Náš předpoklad, že Čelakovského pojetí doubravy bylo ovlivněno její dávnou příbuzností (často i totožností) s pohanskými posvátnými háji“ (100-104).

Autor polemizuje s názory jiných badatelů (např. A. Závodského, 222) a dokládá svá tvrzení přesvědčivými argumenty.

Pavlíkova studie se stala velmi instruktivním přehledem těch prvků folklóru a mytologie, které ovlivnily nebo mohly ovlivnit Čelakovského baladu. Tento rámec je zhusta překračován tím, že autor shledává v beletrii slovanských i neslovanských národů motivy (někdy i obraty a jednotlivá slova), které se dají uvést do souvislosti s analyzovanou baladou.

Těžko by se dalo autorovi něco vytknout. Při četbě studie však mimoděk napadá čtenáře myšlenka, kolik z těch nescíslných prvků slovanské i neslovanské lidové slovesnosti a beletrie Čelakovský skutečně mohl znát. Neboť Pavlík shromáždil miniaturní encyklopedii těchto prvků - a jistě si sám položil otázku, zda Čelakovský mohl 1836-39 všechny tyto znalosti mít. Jistě nikoli náhodou autor v podtitulu studie nepíše o „vlivech“, nýbrž opatrně formuluje „se zvláštním zřetelem k...“

Studie je doplněna jak českým (216-227), tak i německým resumé (228-243). V německém textu se „Ohlas písní českých“ místo obvyklého „Widerhall tschechischer Lieder“ překládá „Anklänge an tschechische Volkslieder“.

Pavlíkova práce je vzornou ukázkou komparatistické studie, důmyslně využívající výsledků předchozích výzkumů jak v oblasti lidové slovesnosti, tak i beletrie.

Antonín Měšťan

Đurišinův projekt a jeho mezinárodní kontext.

Особые межлитературные общности-5. Издательство „ФАН“ Академии наук Республики Узбекистан, Ташкент 1993. **Проблемы особых межлитературных общностей.** The Problems of Specific Interliterary Communities. Наука, Москва 1993.

Obrovskou práci vykonal během několika let mezinárodní vědecký tým pod vedením prof. Dionýze Đurišina: inspirován tezemi svého vedoucího udělal další krok směrem od tradiční literární komparistiky analýzou tzv. zvláštních meziliterárních společenství. V jistém smyslu vrcholem tohoto úsilí byl Đurišinův průkopnický spis *Čo je svetová literatúra?* (1992). O Đurišinově koncepci se již v *Opera Slavica* psalo (viz I. Pospíšil: *Utopičnosť a hlubinnosť literárnej vedy. Meditace in margine projektu Dionýze Đurišina*, roč. III, 1993, č. 1, s. 44-47). Đurišinova koncepcie zvláštních meziliterárních společenství je ovšem navýsost atraktivní pro všechny evropské literární vědce, o čemž svědčí živý ohlas na 11. mezinárodním kongresu slavistů v Bratislavě 1993. Není divu: rozporné procesy, které na starém kontinentě probíhají – na jedné straně scelovací, integrační, dokonce unifikační, na druhé dezintegrační, podporované vzkříšeným nacionalismem. Na Đurišinově projektu nyní spolupracují literární vědci nejen ze Slovenska, ale např. také z České republiky, Maďarska, nástupnických států bývalé Jugoslávie a SSSR (Ukrajina, Rusko, Estonsko, bývalá sovětská střední Asie), ale také z Finska, a to nejen publikačně, ale přímo edičně. Dokladem jsou obě recenzované publikace vycházející rusky v Uzbekistánu a Rusku. První z nich, kterou nedávno s vročením 1993 vydala Akademie věd Uzbekistánu, obsahuje stati převážně z třetího svazku *Osobitné meziliterárne spoločenstvá* (omylem označeno jako 5). Na počátku stojí Đurišinova úvodní studie, která se v ruštině jmenuje *От единой литературы к межлитературности*. Z dalších autorů uvedme alespoň Erika Karimova (Taškent), Bachtijara Nazarova (Taškent), Zuzanu Hegedüsovou (Bratislava), Pavola Koprdu (Bratislava), Niněi Vladimirovovou (Taškent) a Milana Pokorného (Praha). Témata v rámci meziliterárnosti jsou pozoruhodná a v žádném případě ne vycházejí z konjunkturalistických tezí; naopak prezentují literární vývoj vsutku *sine ira et studio* (uzbecká literatura v systému mnohonárodní sovětské literatury ve 20.-80.